

KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER

Bruxelles, den 20.4.2005
KOM(2005) 152 endelig

MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN

Mobilisering af Europas intellektuelle ressourcer:

Hvordan universiteternes bidrag til Lissabon-strategien kan maksimeres

{SEK(2005) 518}

MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN

Mobilisering af Europas intellektuelle ressourcer:

Hvordan universiteternes bidrag til Lissabon-strategien kan maksimeres

"Stræben efter viden har altid været i centrum for Europa. Det har været med til at definere vor identitet og vore værdier, og det er den drivende kraft i vor fremtidige konkurrenceevne"¹.

1. UNIVERSITETERNE SPILLER EN AFGØRENDE ROLLE MED HENSYN TIL AT NÅ LISSABON-MÅLENE

I løbet af de næste 20 år vil der ske en grundlæggende ændring i Europas økonomiske mønster. Europas fremstillingsindustri vil blive mindre og mindre, den fremtidige vækst og sociale velfærd vil i stigende grad være afhængig af vidensintensive erhverv og tjenester, og stadig flere job vil kræve højere uddannelser. Alligevel er de europæiske universiteter², som skal være motoren i den nye vidensbaserede økonomi, ikke i stand til at yde deres fulde potentielle bidrag til relanceringen af Lissabon-strategien.

Europa skal styrke de tre elementer, som videnssamfundet skal bygge på: uddannelse, forskning og innovation. Universiteterne spiller en vigtig rolle for alle tre elementer. Større og bedre investeringer i modernisering og kvalitet på universitetsområdet er en direkte investering i Europas og europæernes fremtid.

I dette dokument angives metoder til at opnå dette. Dokumentet bygger på den høring af aktørerne, som blev iværksat gennem Kommissionens meddelelse fra 2003: "Universiteternes rolle i det europæiske videnssamfund"³, hvor opfølgningen er gået i følgende to retninger:

- resultaterne af konsultationen i forbindelse med forskningsaspekter blev analyseret⁴ på baggrund af de to rapporter om forbindelser mellem uddannelse og forskning⁵ og senere taget op på en større konference i Liège i april 2004⁶ i den kommende Action Plan on University-based Research (handlingsplan for universitetsbaseret forskning - et paralleldokument til denne meddelelse) vil universiteternes forskningsdimension blive behandlet
- resultater med konsekvenser for videregående uddannelsesaspekter blev analyseret⁷ i forbindelse med arbejdsprogrammet "Uddannelse og

¹ Midtvejsrevisionen af Lissabon-strategien, KOM(2005) 24 af 2. februar 2005 (punkt 3.3.2).

² Udtrykket "universiteter" omfatter alle videregående uddannelsesinstitutioner.

³ KOM(2003) 58 af 5. februar 2003.

⁴ http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/pdf/univ_outcome_consult_en.pdf

⁵ Fra ekspertgruppen STRATA-ETAN, oktober 2002 og november 2003.

⁶ http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/index_en.html

⁷ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/consultation_en.html

erhvervsuddannelse 2010⁸" og drøftet på konferencen "Enabling European universities to make their full contribution to the Lisbon Strategy" i februar 2005⁹.

Denne meddelelse bygger i store træk på samstemmende tilbagemeldinger fra høringsprocessen, hvori der blev identificeret tre hovedudfordringer for de videregående uddannelser i Europa: opnåelse af en kvalitet i verdensklasse, forbedret forvaltning og øget samt mere diversificeret finansiering. De initiativer, som foreslås på disse områder, tager fuld højde for nærhedsprincippet, ifølge hvilket medlemsstaterne er ansvarlige for, hvordan de organiserer deres videregående uddannelser.

2. VOKSENDE UDFORDRINGER

Dette afsnit bør læses sammen med arbejdsdokumentet fra Kommissionens tjenestegrene "European Higher Education in a worldwide perspective", som supplerer det ved at give, forklare og analysere yderligere statistiske data og indikatorer (især i del III og statistikbilagets tabeller 3, 4, 5 og 8).

2.1. Mangel på menneskelige ressourcer og innovation

Videregående uddannelse

Selv om Europa ganske givet er et højt uddannet samfund, har kun 21 % af EU's befolkning i den erhvervsaktive alder en videregående uddannelse, hvilket er betydeligt lavere end i USA (38 %), Canada (43 %) eller Japan (36 %) og Sydkorea (26 %).

Adgang til videregående uddannelse

Mens de fleste europæere betragter videregående uddannelse som et "samfundsgode", har optaget på de videregående uddannelser i andre dele af verden været større og er vokset hurtigere – især takket være en meget større privat finansiering. Med en gennemsnitlig bruttooptagelsesprocent på 52 er EU en anelse foran Japan (49 %), men noget bagud i forhold til Canada (59 %) og langt efter USA (81 %) og Sydkorea (82 %).

Forskningsresultater

Mens EU uddanner flere kandidater inden for videnskab og teknologi og samlet set uddanner flere ph.d.'er, er der kun ansat 5,5 forskere pr. 1000 ansatte, hvilket er en anelse mindre end i Canada og Sydkorea, men langt mindre end i USA (9,0) og Japan (9,7). Ifølge to nylige undersøgelser, som fokuserede på forskning, regnes ingen af universiteterne i EU, med undtagelse af en håndfuld britiske, blandt de 20 bedste i verden, og forholdsvis få er at finde blandt de bedste 50¹⁰. Den hastige vækst blandt både offentlige og private asiatiske universiteter er blevet en udfordring for Europa – og USA – med hensyn til ph.d.-kandidater inden for videnskab og teknologi¹¹.

2.2. Flaskehalsproblemer

Ensartethed

⁸ Rådets dokument nr. 6365/02 af 20. februar 2002.

⁹ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/lisbon_en.html

¹⁰ Undersøgelserne stammer fra Shanghai Jiao Tong University, <http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm> og the Times Higher Education Supplement, 5. november 2004.

¹¹ International graduate admissions survey, US Council of Graduate Schools, december 2004.

En tendens til ensartethed og lighed i mange nationale systemer har gjort, at universiteternes gennemsnitlige kvalitet generelt betragtet er homogen og forholdsmæssigt god - i det mindste i akademisk henseende. Men der er også mangler, som skyldes utilstrækkelig differentiering. De fleste universiteter tilbyder typisk de samme enkeltfaglige programmer og traditionelle metoder, som er tilpasset den samme gruppe af de bogligt bedst kvalificerede studerende - hvilket betyder, at de som ikke passer ind i standardmodellen, udelukkes. Desuden er følgerne, at Europa har for få centre med kvalitet i verdensklasse, og universiteterne motiveres ikke til i hjem- og udlandet at forklare, hvilken særlig værdi deres produkt har for de studerende og samfundet.

Isolation

De europæiske videregående uddannelser er stadig opsplittet – mellem og endda inden for landene – i mellemstore eller små enheder med forskellige regler og naturligvis forskellige sprog. Det er nødvendigt, at de bliver mere forståelige for resten af verden, hvis de skal genvinde deres position som den primære destination for mobile studerende - en position, som blev tabt til USA i 1990'erne. De er i vid udstrækning også isoleret fra industrien, og vidensdelingen og mobiliteten er begrænset. Derfor mangler alt for mange kandidater – selv på højeste niveau – den iværksætterånd og de færdigheder, som efterspørges på arbejdsmarkedet. De fleste universiteter er stærkt afhængige af staterne og dårligt forberedte på den globale konkurrence om talenter, prestige og ressourcer.

Overregulering

Overreguleringen af universiteternes aktiviteter hindrer modernisering og effektivitet. Nationalt definerede kurser og ansættelsesregler for akademisk personale har en tendens til at hæmme reformer af studieordninger og tværfaglighed. Ufleksible adgangskrav og regler for anerkendelse af uddannelse vanskeliggør livslang læring og mobilitet. Lidet attraktive forhold gør, at unge talenter søger andre steder hen for hurtigere at opnå uafhængighed og mere tilfredsstillende lønninger. En minutiøs forhåndskontrol forhindrer universiteternes evne til at reagere hurtigt på ændringer i deres miljø. Eftersom ændringer altid skal følges af lovgivning, bliver reformerne få, usammenhængende og unuancerede.

Underfinansiering

Universiteterne præges af to store investeringsunderskud inden for vidensektoren:

- på forskningsområdet bruger EU-landene 1,9 % af deres BNP, mens USA, Japan og Sydkorea alle bruger næsten 3 % takket været meget større forskningsinvesteringer fra erhvervslivet
- på videregående uddannelse bruger EU-landene gennemsnitligt blot 1,1 % af BNP, hvilket er på niveau med Japan, men langt mindre end Canada (2,5 %), USA (2,7 %) og Sydkorea (2,7 %). Dette skyldes næsten udelukkende et meget lavere investeringsniveau fra erhvervslivets og privates side i Europa. Hvis Europa skal nå samme tal som USA, vil det være nødvendigt at bruge yderligere 150 mia. EUR årligt på de videregående uddannelser¹².

¹²

Arbejdsdokument fra Kommissionens tjenestegrene, afsnit 44.

Politisk medfører underfinansiering og afhængighed af statslig finansiering ikke kun, at sektoren for videregående uddannelse bliver relativt fattig. Følgerne varierer fra land til land, men giver sig bl.a. udslag i lave optagelsesprocenter og problemer med at opfylde efterspørgslen, manglende succes med at forberede de studerende til det europæiske arbejdsmarked, for få job til undervisere/forskere eller problemer med at tiltrække og fastholde de største talenter.

3. HJØRNESTENENE I MODERNISERINGEN: TILTRÆKNINGSKRAFT, FORVALTNING OG FINANSIERING

De ovennævnte flaskehalsproblemer er mere eller mindre udtalte i de forskellige medlemsstater, men for EU er det afgørende, at de løses overalt. Høringsprocessen har vist, at der findes løsninger, som stiller krav om handling på tre områder.

3.1. Tiltrækningskraft: vigtigheden af kvalitet og topklasse

For at øge universiteternes kvalitet og tiltrækningskraft er der behov for ret store forandringer. De, som gennemfører disse forandringer inden for universiteterne, har brug for særlig støtte (herunder finansiering) fra deres omgivelser. De universiteter, som ikke magter at gennemføre disse forandringer – på grund af manglende initiativ, handlekraft eller ressourcer – vil i stigende grad handicappe sig selv, deres kandidater og lande.

3.1.1. Differentiering via kvalitet og topklasse

For at mobilisere Europas intellektuelle ressourcer og udnytte dem i økonomien og samfundet vil det være nødvendigt med langt større mangfoldighed end hidtil, når det gælder målgrupper, undervisningsmetoder, optagelses- og afgangsmuligheder, kombinationen af fag og kompetencer i studieordninger osv.

Den ypperste kvalitet kan kun opnås, når der over hele linjen er etableret en "topklassekultur". Topklasse er ikke en statisk tilstand, men en tilstand, som altid indebærer nye udfordringer. Den kan i sjældne tilfælde findes på hele universiteter, men langt oftere på enkelte fakulteter eller hos teams inden for institutioner eller netværk. Forskningens (og andre aktiviteters) intensitet og art varierer betydeligt afhængigt af land, institutionstype og fra universitet til universitet. Det enkelte universitet skal udnytte sit fulde potentiale i overensstemmelse med dets egne styrker og prioriteringer og må derfor være i stand til at identificere og fokusere på disse.

Dette kræver, at finansieringen ikke kun koncentrerer sig på centre og netværk, som allerede er i topklasse (inden for bestemte forskningstyper/-områder eller bestemte undervisnings- og uddannelsesområder eller samfundsfunktioner), – men også på dem, som har potentialet til at opnå topklasse og udfordre de førende etablerede kræfter.

3.1.2. Faktorer, som kan tiltrække flere studerende

Mere fleksibilitet og åbenhed over for verden i undervisningen

For at gøre universiteterne attraktive lokalt og globalt, er der behov for en gennemgribende revision af studieordningerne – ikke blot for at sikre, at de har det højeste akademiske indhold, men også for at tilpasse dem til de skiftende behov på arbejdsmarkedet. De videregående uddannelsesinstitutioner har et vigtigt samfundsansvar, som består i at integrere

kandidaterne i arbejdslivet og således i samfundet. Læringen skal foruden specialviden også omfatte tværgående færdigheder (som teamwork og iværksætterånd). De europæiske og tværfaglige aspekter skal styrkes. Inden for undervisning og læring bør IKT's potentiale udnyttes fuldt ud, herunder i forbindelse med livslang læring. Opdelingen i bachelor- og kandidatuddannelse giver mulighed for mere forskelligartede programprofiler og læringsmetoder (f.eks. forsknings- og IKT-baseret læring).

Bredere adgang

Med de nye typer af studerende spiller større programudbud og øget mobilitet på tværs af Europa, forbedret vejledning og rådgivning (før og under den videregående uddannelse), fleksibel adgangspolitik og skræddersyede læringsforløb en stadig vigtigere rolle. De er afgørende faktorer, når det drejer sig om at skabe bredere adgang, støtte de studerendes engagement og sikre øget fremgang og effektivitet, uanset om der er konkurrence om adgangen eller ej. Støtte- eller lånesystemer, økonomisk overkommelige boliger og deltidsarbejde eller assistentophold er også vigtige, for at universiteterne kan være attraktive og tilgængelige for et tilpas bredt udsnit af befolkningen – og således være med til at bryde sammenhængen mellem social arv og uddannelsesnivea.

Bedre kommunikation

Mens universiteterne ofte mener, at god kvalitet er et reklameparameter, er tiltrækningskraft et spørgsmål om, hvordan man opfatter institutionen. Udviklingen af en sammenhængende struktur for de videregående uddannelser, ECTS-meritpoints, kvalifikationsbevisstillægget og pålidelige kvalitetssegl, vil forbedre anerkendelsen af de europæiske videregående uddannelser. Men det vil ikke være tilstrækkeligt: universiteterne skal blive bedre til at kommunikere med samfundet om værdien af det, de producerer, og til at investere mere i deres tilstedeværelse og markedsføring i ind- og udland. Ikke alle er godt nok forberedte til dette.

3.1.3. Faktorer, som kan styrke de menneskelige ressourcer

Menneskelige ressourcer er af central betydning for kvaliteten i den videregående uddannelse og i forskningen. Derfor skal universiteterne gøre en indsats for at forbedre deres menneskelige ressourcer, både kvalitativt og kvantitativt ved at tiltrække, udvikle og fastholde talenter i undervisnings- og forskningskarrieren. Topklasse kan kun opnås i et gunstigt fagligt miljø, som først og fremmest er baseret på åbne, gennemskelige og konkurrenceprægede procedurer. Ledige stillinger bør, i det mindste for så vidt angår rektorer, dekaner, professorer og forskere, opslås offentligt og, så vidt muligt, internationalt. Forskere bør behandles som professionelle fra de tidlige stadier i deres karriere¹³. Fysisk og virtuel mobilitet (det være sig på tværs af grænser eller mellem universitet og erhvervsliv) og innovation, som f.eks. medfører spin-offs for universiteterne, bør fremmes og belønnes¹⁴. Kvalitet og resultater i forbindelse med udførelse af alle slags opgaver bør belønnes med compensation og en andel i indtægterne fra f.eks. forskningskontrakter, konsulentvirksomhed, patenter osv. Sådanne tiltag ville med tiden styrke de europæiske universiteters mulighed for opnå verdensklasse, hvorved deres tiltrækningskraft i forhold til andre verdensdeles universiteter ville blive øget til gunst

¹³ Jf. Kommissionens henstilling om et europæisk charter for forskere og en adfærdskodeks for ansættelse af forskere, <http://europa.eu.int/eracareers/europeancharter>.

¹⁴ Idem.

for hele Europa – idet højt kvalificerede kandidater ville flytte til eller vende tilbage til mere regionale universiteter, enten med det samme eller senere i deres karriere.

3.1.4. *Mangfoldighed kræver organisation på europæisk niveau*

De videregående uddannelser i Europa er og skal forblive mangfoldige med hensyn til sprog, kultur, systemer og traditioner. På samme tid er det nødvendigt med tilstrækkeligt kompatible nationale regler for at undgå at skabe forvirring, men i stedet give borgerne flere valg- og mobilitetsmuligheder. Anerkendelse af kvalifikationer og kompetencer på tværs af grænserne kræver et minimum af organisation på europæisk niveau i form af fælles referencer og grundlæggende standarder.

Det har været et af de vigtige mål med Bologna-processen at skabe en europæisk referenceramme for videregående uddannelseskvalifikationer¹⁵. Hvis det forslag, som bliver forelagt ministrene på deres kommende møde i Bergen, vedtages, vil der være en fælles reference ikke alene for de forskellige typer af bachelor-, kandidat- og doktorgrader, men også for "kortere" postgymnasiale uddannelser med omkring 120 ECTS-points. Den ville således blive en del af den omfattende europæiske referenceramme for kvalifikationer (European Qualifications Framework - EQF), som blev efterlyst i Lissabon-strategien for at omfatte alle kvalifikationer uanset type og niveau¹⁶.

Kvalitet afhænger først og fremmest af en "kvalitetskultur" og af en intern kvalitetssikring på universiteterne. Dette gælder især, hvis universitetet opererer inden for hidtil uudforskede vidensområder. Men der er også behov for et eksternt kvalitetssikringssystem, for at universiteterne kan stå til regnskab over for samfundet. I Europa bør dette ske gennem et netværk af kvalitetssikringsagenturer – der hver især beskæftiger sig med et land/en region eller med et fag-/erhvervsområde – og som aftaler en række grundlæggende kriterier for at gøre det lettere at anerkende kvalitetssegel på tværs af EU¹⁷. Bortset fra nogle få universiteter, som har opbygget sig "et navn", har Europas universiteter brug for internationalt troværdige kvalitetssegel. I modsat fald vil de for altid være et skridt bagud i forhold til konkurrenterne.

3.2. **Forvaltning: behov for et bedre system og bedre institutionel forvaltning**

Universiteternes ønske om mere autonomi er ikke et ønske om, at staten skal trække sig ud - tværtimod er der nærmest konsensus i Europa om, at staten skal bibeholde eller endda øge sit ansvar for de videregående uddannelser.

Universiteterne efterlyser en helt ny ordning (eller "kontrakt") med samfundet, ifølge hvilken de er ansvarlige for deres studieprogrammer, personale og ressourcer, mens de offentlige myndigheder fokuserer på systemets overordnede strategiske mål.

3.2.1. *Styrkelse af det offentliges ansvar for de videregående uddannelser som system*

En fokusering på det overordnede systems strategiske mål ville gøre det muligt for staten at styrke sit ansvar for de videregående uddannelser i videnssamfundet - hovedsageligt ved at

¹⁵ Jf. Kommuniké fra ministerkonferencen i Berlin, 19. september 2003, <http://www.bologna-bergen2005.no>

¹⁶ Fælles midtvejsrapport, rådsdokument 6905/04 af 3. marts 2004, afsnit 2.3.1.

¹⁷ Kommissionens udkast til en henstilling om kvalitetssikring inden for videregående uddannelser (KOM(2004) 642 af 12. oktober 2004) bygger på netop dette princip.

opstille en lovgivningsmæssig ramme, som sikrer, at strategisk udvikling kombineret med autonomi og mangfoldighed resulterer i bredere adgang og højere kvalitet.

I mange lande ville dette medføre, at ministeriernes rolle blev omdefineret, dvs. med mindre forhåndskontrol, men hvor universiteterne i højere grad holdes ansvarlige for kvalitet, effektivitet og opfyldelse af aftalte målsætninger. Ingen af delene kan opnås uden omfattende efteruddannelse, som skal sætte universitets ledelse i stand til ud fra en strategi at planlægge og forvalte ændringer i et europæisk/internationalt perspektiv.

3.2.2. *Skabe forudsætninger for strategier til modernisering af institutionerne*

De fleste universiteter oplever, at de eksisterende nationale regler ikke giver dem mulighed for at gennemføre de ændringer, som fremtiden kræver. I et åbent, konkurrencepræget miljø, som hele tiden ændrer sig, er autonomi en forudsætning for, at universiteterne kan reagere på samfundets skiftende behov og tage det fulde ansvar for nye tiltag.

Universiteterne bør være ansvarlige for:

- fastlæggelse af specifikke prioriteringer på mellemlangt sigt (bl.a. ved at definere typer/områder af forskning, undervisning og tjenesteydelser, inden for hvilke de tilstræber topklassekvalitet) og målretning af personalets kollektive bestræbelser på at opfylde disse
- forvaltning og udvikling af deres menneskelige ressourcer (jf. afsnit 3.1.3)
- udarbejdelse af studieordninger – som gøres til genstand for intern kvalitetssikring og som er i overensstemmelse med de fælles principper for det europæiske område for videregående uddannelse
- en professionel forvaltning af deres faciliteter (som de bør eje, drive og udvikle), finansielle ressourcer (herunder budgetter, investeringer og lån) og eksterne kommunikation ("image building").

3.3. **Finansiering: behovet for øget og mere effektiv investering**

På grund af alt for lange studietider, højt frafald og/eller høj akademikerarbejdsløshed vil investeringer i det nuværende system kunne opfattes som uproduktive eller endda negative. Alligevel er problemerne med underfinansiering og ufleksible systemer så akutte i nogle lande, at de spænder ben for en reform af universiteterne, som derfor fanges i en ond cirkel.

For at tiltrække flere investeringer må universiteterne først overbevise de involverede parter – stater, virksomheder, private - om, at de eksisterende ressourcer anvendes effektivt, og at nye investeringer vil skabe en merværdi. Øget finansiering kan ikke retfærdiggøres uden omfattende ændringer: at skabe sådanne ændringer er den vigtigste begrundelse for og det vigtigste formål med nye investeringer.

3.3.1. *Prioriterede investeringer i forbindelse med moderniseringen af de videregående uddannelser*

En vigtig tilbagemelding fra universiteterne er, at reformer af det omfang, som Europa har behov for, ikke kan iværksættes på en bæredygtig måde uden nye (målrettede) ressourcer¹⁸. Disse reformer kræver særlig tid til personalet, uddannelse, IKT-udvikling osv., og nødvendiggør således særskilt finansiering i tilgift til finansieringen af de løbende aktiviteter.

Yderligere finansiering bør primært være et incitament og middel for de universiteter (de findes i ethvert system) og til de grupper/enkeltpersoner (de findes på ethvert universitet), som er villige og i stand til at nytænke, reformere og skabe en høj kvalitet i undervisningen, forskningen og tjenesteydelserne. Dette kræver en mere konkurrencebaseret finansiering inden for forskningen og mere resultatrelateret finansiering inden for undervisningen.

3.3.2. *Bidrag fra de studerende og erhvervslivet*

Debatten om det samfundsmæssige og private udbytte af de videregående uddannelser har sat fokus på deres funktion som en investering, der både gavner den enkelte (gennem højere indkomst og status) og samfundet overordnet set (gennem højere beskæftigelse, lavere sociale omkostninger og senere pensionering¹⁹). Det har vist sig, at gratis videregående uddannelse ikke i sig selv er nok til at garantere lige adgang og maksimal optagelse. Dette placerer det ofte diskuterede spørgsmål om undervisningsafgift i et nyt perspektiv. I høringen mente de universiteter, som argumenterede for højere afgifter, at det ville føre til uddannelser af højere kvalitet. Nogle analytikere har også påpeget, at undervisningsafgifter i praksis vil kunne forbedre adgangen for studerende fra lavere indkomstgrupper, hvis de ekstra midler kanaliseres over i et velfungerende uddannelsesstøttesystem²⁰. På grund af forskellene mellem de nationale systemer findes der ikke noget enslydende svar på dette spørgsmål: den enkelte medlemsstat må vælge den tilgang, som passer bedst til omstændighederne.

De europæiske universiteter er også nødt til at blive mere attraktive samarbejdspartnere for erhvervslivet. Varige partnerskaber er en forudsætning for en struktureret udveksling af personale og for en udvikling af studieordningerne, som modsvarer erhvervslivets behov for veluddannede akademikere og forskere. Imidlertid kræver udviklingen af kommercielt relevant uddannelse/efteruddannelse, forskning og konsulentvirksomhed flerårige investeringer, før sådanne aktiviteter bliver rentable - især hvis den offentlige støtte samtidig mindskes. Dette betyder, at udviklingen af bæredygtige partnerskaber med erhvervslivet efter al sandsynlighed (i det mindste i begyndelsen) vil afhænge af, om der findes skattefordele.

4. **PRIORITEREDE INDSATSOMRÅDER**

De vigtigste retningslinjer for moderniseringen af universiteterne i Europa er blevet afstukket. På det kommende møde i Bergen i forbindelse med Bologna-processen vil ministrene definere dem nærmere. Inden for rammerne af Lissabon-strategien må prioriteringen nu være omgående handling i form af en blanding af universitetsinitiativer, nationale gennemførelsesforanstaltninger og EU-støtte.

¹⁸ Jf. høringen af de berørte parter og *Trends IV*-undersøgelsen af Bologna-reformerne, EUA, marts 2005.

¹⁹ Arbejdsdokument fra Kommissionens tjenestegrene, del II.

²⁰ Konference den 10. februar 2005, møder vedrørende finansiering.

4.1. Udnyttelse af universiteternes potentiale i den nationale kontekst

I flere medlemsstater er der allerede iværksat reformer af universiteternes status, indre organisation og finansiering. Men i Lissabon-strategien opfordres regeringerne imidlertid til at gå længere og etablere et nyt partnerskab med universiteterne ved at bevæge sig væk fra statskontrol hen imod ansvarlighed over for samfundet og ved at investere i moderniseringen af vidensektoren.

4.1.1. Universiteterne bør få mulighed for at forandre sig

Kommissionen opfordrer alle medlemsstater til sikre, at deres lovgivningsmæssige rammer gør det attraktivt og muligt for universiteternes ledelse at iværksætte reelle forandringer og forfølge strategiske prioriteringer.

Sådanne rammer bør som minimum omfatte tre vigtige aspekter:

- Regler og incitament, der vedrører en modernisering af systemerne i europæisk sammenhæng såsom kombinationen af Bologna-reformerne og tilpasningen til fælles referencer på EU-plan - f.eks. den europæiske referenceramme for kvalifikationer, valideringen af ikke-formel læring, det europæiske charter for forskere og en adfærdskodeks for ansættelse af forskere eller opbygningen af kvalitetssikring/akkreditering, som anerkendes i hele Europa.
- Flerårige aftaler mellem staten/regionen og det enkelte universitet, som indeholder følgende: de aftalte strategiske målsætninger, universitetsledningens forpligtelse til at realisere disse samt det beløb i form af fast og variabel offentlig finansiering, som vil blive stillet til rådighed
- Universiteterne skal have reelle beføjelser til at træffe og gennemføre beslutninger via en ledergruppe, som har tilstrækkelige beføjelser og forvaltningskapacitet, tilstrækkelig anciennitet og stor europæisk/international erfaring. Dette er særligt vigtigt set i lyset af den positive forbindelse mellem universitetsledningens kvalitet og universitetets resultater²¹.

4.1.2. Det samlede finansieringsniveau må være tilstrækkelig højt

Det offentlige har et vigtigt ansvar for, at intet videregående uddannelsessystem i Europa lades i stikken på grund af utilstrækkelige samlede ressourcer. EU behøver ikke kopiere det amerikanske system, hvor konkurrencen om akademiske talenter har ført til løninflation. Men Kommissionen vurderer, at der selv med et moderniseret universitetssystem vil være behov for en samlet investering på minimum 2 % af BNP (USA: 2,7 %) for at opfylde de krav, der stilles i en videnbaseret økonomi.

Kommissionen opfordrer de nationale beslutningstagere i alle ministerier til at erkende, at en udligning af den alvorlige underfinansiering af videregående uddannelser er en af hovedforudsætningerne for, at Lissabon-strategiens mål kan nås. Blandingen af offentlig og privat finansiering samt af grundbeløb og konkurrence- og resultatrelateret finansiering vil imidlertid altid variere fra land til land pga. den store mangfoldighed af kulturer, økonomier og universitetstraditioner.

²¹ Konference den 10. februar 2005, møder vedrørende finansiering.

Det står klart, at de europæiske universiteter er nødt til at tiltrække en meget større andel af ressourcer fra erhvervslivet; de må dog erkende, at dette kun kan ske gennem partnerskaber, som begge parter har interesse i, og begynde at forberede sig på flere af disse.

Derfor opfordrer Kommissionen medlemsstaterne til at sikre, at skattereglerne muliggør og tilskynder til partnerskaber mellem erhvervslivet og universiteterne, og at universiteterne er i stand til at anvende sådanne midler på en måde, som giver en varig effekt.

Mellem de to yderligheder - støtteberettiget gratis uddannelse på den ene side og fuldt omkostningsdækkende undervisningsafgifter på den anden side - findes en lang række muligheder. I alle tilfælde skal det sikres, at princippet om lige muligheder overholdes. Hvis der indføres undervisningsafgifter, bør en væsentlig del af midlerne omfordes i form af indkomstafhængige tilskud/lån med henblik på at sikre adgang for alle og resultatorienterede stipendier, som skal tilskynde til toppræstationer. Differentierede afgifts- og støttesystemer kan bruges til at sikre, at kurser med den højeste samfundsmæssige værdi kan tiltrække de studerende f.eks. for at forebygge mangel på arbejdskraft inden for visse områder og akademikerarbejdsledelse inden for andre. Dette burde også omfatte en kompensation til visse kategorier af studerende ved at give dem status som eksperter under uddannelse, f.eks. yngre karriereforskere, som er i færd med at afslutte en ph.d.-afhandling.

Kommissionen opfordrer medlemsstaterne til at overveje, hvorvidt deres nuværende finansieringsmodel (med eller uden væsentlige undervisningsafgifter, støtte og/eller lån) i virkeligheden giver alle kvalificerede studerende fair adgang til at udnytte deres evner fuldt ud.

4.2. Opfyldelse af universiteternes ønske om mere fra EU-støtte

Det er primært staten, regionerne og universiteterne, der på nationalt plan er ansvarlige for reformer og finansiering. Alligevel agter Kommissionen at reagere på universiteternes ønske om mere støtte fra EU på tre vigtige punkter.

4.2.1. Mobilisering af alle EU-finansieringskilder for at modernisere universiteterne

Videregående uddannelser som system er ikke alene et udtryk for summen af systemets uddannelses- og forskningsaktiviteter. Systemet er i sig selv også en grundlæggende økonomisk, social og arbejdsmarkedsmæssig sektor, som har behov for ressourcer og omstrukturering. EU har støttet omstillingsprocessen inden for sektorer som stålindustrien og landbruget; nu forestår en nødvendig modernisering af EU's "vidensindustri" og især universiteterne.

Men videregående uddannelse er på nuværende tidspunkt ikke en af hovedmodtagerne af midler fra EU's strukturfonde eller lån fra Den Europæiske Investeringsbank. Alligevel ville samfinansiering eller langfristede lån gøre det muligt at mindske eller fordele omkostningerne til investeringer i videregående uddannelse over en længere tidshorisont, uanset om det drejer sig om materielle eller immaterielle infrastrukturer, uddannelsesprogrammer eller regionale vidensklynger.

Derfor opfordrer Kommissionen medlemsstaterne til i videst muligt omfang at gøre brug af EU's finansielle instrumenter for at udvikle deres vidensektor. Strukturfonde og fonde til udvikling af landdistrikter giver mulighed for at stimulere moderniseringen af de videregående uddannelser gennem sektorforanstaltninger. Videregående uddannelse er også

en prioriteret sektor for Den Europæiske Investeringsbank, og en yderligere udvidelse af dens långivning vil være ønskelig.

4.2.2. *Styrkelse af samarbejdet inden for rammerne af "Uddannelse og Erhvervsuddannelse 2010"*

I arbejdsprogrammet "Uddannelse og Erhvervsuddannelse 2010" anerkendes den enorme vigtighed af en modernisering af de videregående uddannelser²² – ud over de reformer, som blev efterlyst i Bologna-processen, og som også har stor betydning for opfyldelsen af Lissabon-strategiens målsætninger.

Kommissionen vil gøre brug af alle de redskaber, som er tilgængelige i arbejdsprogrammet for at understøtte medlemsstaternes bestræbelser på at modernisere deres universiteter, f.eks. ved at støtte udvekslingen af bedste praksis, undersøgelser og de politiske beslutningstageres erfaringer osv. Indikatoranalyser kan også bidrage til at måle fremskridtene for så vidt angår finansiering og resultater²³, men Kommissionen agter ikke at foreslå særlige europæiske benchmarks for de videregående uddannelser.

Det integrerede program for livslang læring²⁴ 2007-2013 vil også blive koblet mere direkte til EU's politiske prioriteringer, især ved at stimulere mobilitet og samarbejde mellem universiteter og erhvervslivet.

To vigtige målsætninger for 2006 er at vedtage den europæiske referenceramme for kvalifikationer (EQF) og at påbegynde gennemførelsen af henstillingen om kvalitetssikring (når denne er vedtaget), som indfører vigtige nye redskaber såsom et europæisk register over agenturer, der overholder EU-fastsatte standarder²⁵. Kommissionen har også planer om i 2005 at støtte en række nye initiativer om EU-dækkende akkreditering inden for bestemte fag.

4.2.3. *Investering i topklasse/toppræstation*

Kommissionen agter at reagere på opfordringen om at investere flere ressourcer og penge i topklassekvalitet, samtidig med at det sikres, at det grundlag, som frembringer toppræstationerne, forbliver åbent og frugtbart i hele EU. To vigtige betingelser for succes er, at isolationen overvindes, og at mindre udviklede regioner støttes, således at de kan opbygge høj kvalitet på særlige typer af aktiviteter eller inden for særlige for aktivitetsområder.

En af de vigtigste prioriteringer bliver institutioner for ph.d.-uddannelser og postdoktorale uddannelser og netværk af europæisk eller verdensomspændende format, idet de har en dobbelt funktion som det øverste niveau inden for videregående uddannelse og første led i forskerkarrieren. Kommissionen vil undersøge muligheden for at øge støtten til sådanne skoler og deres studerende/forskere, forudsat at de overholder visse kriterier som: kritisk masse, tværfaglighed, en stærk europæisk dimension, opbakning fra regionale/nationale myndigheder og direkte involvering af erhvervslivet, fastlagte og erklærede topklasseområder. Særlig støtte kan blive aktuel til fælles "europæiske" doktorgrader og til kvalitetssikring eller akkreditering af doktorgrader.

²² Fælles midtvejsrapport, afsnit 1.1.2.

²³ Arbejdsdokument fra Kommissionens tjenestegrene, afsnit IV.

²⁴ KOM(2004) 474 af 14. juli 2004.

²⁵ KOM(2004) 642 af 12. oktober 2004.

På dette niveau ydes der allerede betydelig støtte fra Marie Curie-programmet til forskeres karriereudvikling og mobilitet²⁶ eller Det Europæiske Universitetsinstitut i Firenze (hvor Kommissionen vil støtte et pilotprogram for postdoktorale studier).

Kommissionen er i færd med at undersøge, hvordan den kan komme videre med forslaget om et europæisk teknologisk institut. Instituttet skal kombinere et omdømme i verdensklasse med en europæisk identitet og understøtte viden som nøglen til vækst og job. Det bør baseres på et netværk, der samler de bedste hjerner og virksomheder og spreder innovation i hele Europa.

4.3. Nødvendigt med støtte til hurtig handling

Denne meddelelse vil blive suppleret af Kommissionens kommende Action Plan on University-based Research (handlingsplan for universitetsbaseret forskning)²⁷. Sammen vil disse to dokumenter give en passende mulighed til at sikre, at moderniseringen af universiteterne prioriteres højt nok i EU's finansielle og politiske instrumenter i perioden 2007-2013.

Kommissionen opfordrer Rådet til at vedtage en resolution, som støtter dens ønske om en ny slags partnerskaber mellem staten og universiteterne og om tilstrækkelige midler til at modernisere de videregående uddannelser. Kommissionen håber desuden, at Det Europæiske Råd og Europa-Parlamentet eksplicit vil støtte den moderniseringsdagsorden, som er skitseret i denne meddelelse.

²⁶ http://europa.eu.int/comm/research/fp6/mariecurie-actions/action/fellow_en.html

²⁷ Handlingsplan for universitetsbaseret forskning vil hovedsageligt bygge på rapporten fra forummet for universitetsbaseret forskning.